

Wyrok z dnia 9 maja 2002 r., II CKN 803/00

Dokumentem potwierdzającym przejście egzekwowanego zobowiązania na inną osobę (art. 788 § 1 k.p.c.) może być odpis wyroku, z którego części wstępnej wynika następstwo prawne dłużnika.

Sędzia SN Antoni Górski (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Jan Górowski

Sędzia SN Zbigniew Kwaśniewski

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Wojewódzkiej Agencji Usługowo-Doradczej, Spółki Akcyjnej w L. przeciwko Leszkowi S., Zenonowi K. – Komornikowi Sądu Rejonowego w L. oraz Skarbowi Państwa – Prezesowi Sądu Okręgowego w P. o zapłatę, po rozpoznaniu w Izbie Cywilnej w dniu 9 maja 2002 r. na rozprawie kasacji pozwanych od wyroku Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 6 października 1999 r.

zmienił zaskarżony wyrok w punkcie pierwszym, podpunkty 1, 3 i 4, w ten sposób, że oddalił apelację i zasądził od strony powodowej na rzecz pozwanych Leszka S. i Zenona K. kwoty po 9100 zł tytułem zwrotu kosztów procesu za obie instancje.

Uzasadnienie

Powód wniósł o zasądzenie od pozwanych kwoty 79 602,59 zł, twierdząc, że pozwany Komornik Sądu Rejonowego w L. w trakcie egzekucji prowadzonej na wniosek pozwanego wierzyciela wyegzekwował z konta powoda dochodzoną w niniejszej sprawie kwotę, mimo że powód nie jest i według treści tytułu wykonawczego nie był dłużnikiem.

Wyrokiem z dnia 25 listopada 1998 r. Sąd Wojewódzki w Poznaniu, Ośrodek Zamiejscowy w Lesznie oddalił powództwo, ustalając, że równoległe do postępowania egzekucyjnego toczyła się sprawa o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego, będącego podstawą egzekucji. Komornik zwrócił się do Sądu

Wojewódzkiego o odpis wydanego w tej sprawie wyroku z dnia 7 czerwca 1995 r., z którego wynikało, że rozstrzygnięto o roszczeniu pomiędzy stronami oznaczonymi w sposób następujący: "z powództwa Agencji Rozwoju Regionalnego, S.A. w L., następcy prawnego Przedsiębiorstwa Realizacji Inwestycji – w likwidacji przeciwko Przedsiębiorstwu Wielobranżowemu P. Leszka S." Zdaniem Sądu Wojewódzkiego, dokument ten stanowił wystarczającą podstawę do stwierdzenia przez pozwanego komornika na podstawie art. 788 § 1 k.p.c. istnienia następstwa prawnego po zlikwidowanym dłużniku i do przeprowadzenia egzekucji z konta powodowej Agencji. Skoro działanie komornika było prawidłowe, skierowane przeciwko niemu i przeciwko Skarbowi Państwa roszczenie odszkodowawcze opierające się na treści art. 769 k.p.c. podlegało oddaleniu, mimo że w rzeczywistości powodowa Agencją nie jest następcą prawnym pierwotnego dłużnika. Jak się okazało, Wojewoda L., organ założycielski likwidowanego Przedsiębiorstwa dłużnika, przekazał protokołem z dnia 15 września 1994 r. powodowej Agencji mienie po zlikwidowanym Przedsiębiorstwie Realizacji Inwestycji w L., Komornik jednak – nie wiedząc o tym – opierał się na treści wyroku, z którego jednoznacznie wynikało istnienie następstwa prawnego. W tym stanie rzeczy tym bardziej bezpodstawne jest, zdaniem Sądu, roszczenie o zwrot wyegzekwowanej należności, skierowane przeciwko pozwanemu wierzycielowi, któremu komornik przekazał ją niezwłocznie, przed uchyleniem tej czynności komornika przez sąd egzekucyjny na skutek skargi powodowej Agencji.

Na skutek apelacji powoda Sąd Apelacyjny w Poznaniu wyrokiem z dnia 6 października 1999 r. zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że zasądził od pozwanego Leszka S. na rzecz powoda kwotę 67 533,75 zł oraz od pozwanych Komornika i Skarbu Państwa solidarnie na rzecz powoda kwotę 79 602,59 zł, z zastrzeżeniem, że spełnienie tego świadczenia przez jednego z pozwanych zwalnia pozostałych z długu do wysokości spełnionego świadczenia.

Sąd Apelacyjny ocenił krytycznie postępowanie pozwanego Komornika, wytykając mu, że nie powinien prowadzić postępowania egzekucyjnego w tej sprawie, lecz umorzyć je ze względu na brak zdolności sądowej wierzyciela. Zdolność tę ma bowiem osoba fizyczna, a nie nazwa jej firmy, pod jaką występuje w obrocie, zatem wszczęcie i prowadzenie przez komornika postępowania egzekucyjnego na wniosek Przedsiębiorstwa należącego do pozwanego S. było niedopuszczalne. Dalszym uchybieniem komornika było dokonywanie czynności

egzekucyjnych bez podjęcia postępowania, zawieszono w dniu 10 czerwca 1994 r. na podstawie art. 824 § 1 pkt 2 k.p.c. Najpoważniejszym jego błędem było uznanie, bez inicjatywy wierzyciela, że powodowa Agencja jest następcą prawnym zlikwidowanego dłużnika. W szczególności, zdaniem Sądu, Komornik nie mógł wyprowadzać istnienia takiego następstwa na podstawie oznaczenia stron w wyroku. Takim dokumentem, który spełniłby wymóg potwierdzenia następstwa prawnego stosownie do treści art. 788 § 1 k.p.c., byłby dopiero wyrok zawierający ustalenie istnienia następstwa w sentencji, a nie w oznaczeniu stron w *rubrum*. Komornik obowiązany jest więc naprawić powodowej Agencji szkodę wyrządzoną jej na skutek niedbalstwa w urzędowaniu, za którą solidarnie z nim odpowiada pozwany Skarb Państwa (art. 769 § 1 i 2 k.p.c.). Szkodę stanowi pobrana z konta powoda kwota w wysokości 79 602, 59 zł. Z tej kwoty komornik przekazał pozwanemu wierzycielowi Leszkowi S. kwotę 67 533,75 zł, którą ten obowiązany jest zwrócić powodowi jako bezpodstawne wzbogacenie kosztem powoda (art. 405 k.c.). (...)

W kasacji pozwanego Leszka S. zarzucono naruszenie art. 405, 409 i 411 pkt 2 k.c. przez błędną wykładnię, polegającą na uznaniu, że otrzymane przez tego pozwanego świadczenie od komornika może być uznane za bezpodstawne wzbogacenie, a nawet gdyby tak było, nieuwzględnienie zarzutu zużycia przekazanego mu świadczenia. Ponadto podniesiono naruszenie art. 769 k.p.c., który nie może mieć w stosunku do pozwanego zastosowania, art. 788 k.p.c. przez błędne przyjęcie, że Komornik nie miał podstawy do ustalenia następstwa prawnego powodowej Agencji po zlikwidowanym Przedsiębiorstwie, oraz art. 386 § 1 w związku z art. 321 § 1 k.p.c. przez zasądzenie roszczenia z przekroczeniem zakresu żądania powoda. Pozwany powołał się także na art. 379 pkt 4 k.p.c. w związku z art. 48 § 1 pkt 1 k.p.c., podnosząc, że w wydawaniu zaskarżonego orzeczenia brał udział sędzia, który powinien być wyłączony z mocy ustawy. Z tych przyczyn skarżący wnosił o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego i oddalenie apelacji powoda, ewentualnie o przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

W kasacji pozwanego Komornika zarzucono naruszenie art. 769 § 1, art. 788 § 1 oraz art. 378 § 1, 2 i 3 k.p.c., wnosząc o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył co następuje:

W pierwszej kolejności odnieść się należy do zarzutu kasacji pozwanego S., podnoszącego nieważność postępowania apelacyjnego z powodu udziału w składzie orzekającym sędziego wyłączonego z mocy ustawy. Zarzut ten był uzasadniany tym, że w latach 1989 do 1992 sędzia był pełnomocnikiem Wojewody L. do spraw przejmowania majątku i przekształceń własnościowych, Wojewoda zaś był organem likwidującym pierwotnego dłużnika, tj. Przedsiębiorstwo Realizacji Inwestycji, oraz organem założycielskim powodowej Agencji. Ponadto sędzia był radnym Rady Miejskiej w L. w okresie, w którym Wojewoda sprzedawał majątek likwidowanego Przedsiębiorstwa Miastu.

Oceniając te okoliczności stwierdzić należy, bez badania ich prawdziwości, że nie dają one podstaw do uznania, iż sędzia orzekający był wyłączony z rozpoznawania niniejszej sprawy z mocy ustawy. Z art. 48 § 1 pkt 1 k.p.c. wynika, że podstawą wyłączenia sędziego z mocy prawa jest pozostawanie z jedną ze stron w takim stosunku prawnym, że wynik sprawy oddziaływa na jego prawa lub obowiązki. Nie ulega wątpliwości, że w okresie trwania postępowania apelacyjnego sędzia ten nie pozostawał z żadną ze stron w stosunku prawnym, uzasadniającym zastosowanie wymienionego przepisu. Jego byłe powiązania służbowe z urzędem Wojewody L. mogłyby ewentualnie co najwyżej być powoływane przez skarżącego jako podstawa do zgłoszenia wniosku o wyłączenie sędziego na podstawie art. 49 k.p.c., dlatego zarzut odwołujący się do art. 379 pkt 4 k.p.c. jest bezzasadny.

Podzielić natomiast należy zarzut kasacji pozwanego S. naruszenia art. 405 k.c. Zgodnie z treścią tego przepisu, obowiązek zwrotu korzyści majątkowej powstaje w razie uzyskania jej kosztem innej osoby bez podstawy prawnej. Podstawowym problemem do rozstrzygnięcia w zakresie odpowiedzialności tego pozwanego pozostaje więc kwestia, czy otrzymana przez niego, jako wierzyciela, należność od Komornika w ramach prowadzonego postępowania egzekucyjnego, może być, w okolicznościach niniejszej sprawy, uznana za uzyskaną bez podstawy prawnej. Na to pytanie należy udzielić odpowiedzi negatywnej.

Przede wszystkim trzeba podkreślić, że jest bezsporne, iż pozwany, jako wierzyciel, prawidłowo wskazywał osoby dłużników. Na początku było to Przedsiębiorstwo Realizacji Inwestycji w likwidacji, a następnie Urząd Wojewódzki w L. (poprawnie – Wojewoda L.), który przejął zobowiązania zlikwidowanego Przedsiębiorstwa. Jest niewątpliwe, że późniejsze przyjęcie przez Komornika, iż następcą prawnym dłużnika jest jednak powodowa Agencja, odbyło się poza

wiedzą i świadomością wierzyciela. Jeżeli więc w tej sytuacji wierzyciel po trwającym pięć lat postępowaniu wykonawczym otrzymał od organu egzekucyjnego wyegzekwowaną wierzytelność, to nie można uznać jej za świadczenie uzyskane bez podstawy prawnej. Wystarczającą podstawę do przyjęcia tej należności stanowiło wyegzekwowanie jej w przepisany trybie przez właściwy organ państwowy, jakim jest komornik. Niezależnie od tego wskazać należy, że do oceny legalności i definitywności nabycia w tym trybie środków pieniężnych będzie miał odpowiednie zastosowanie art. 879 k.p.c., zgodnie z którym nabywca rzeczy w trybie egzekucyjnym staje się jej właścicielem bez żadnych obciążeń, nie można więc przeciwko niemu podnosić zarzutów co do ważności nabycia. Stąd też domaganie się w tej sytuacji zwrotu świadczenia od pozwanego S. jako uzyskanego bez podstawy prawnej, jest chybione co do samej zasady, dlatego Sąd Najwyższy na podstawie art. 393⁻¹⁵ k.p.c. zmienił zaskarżony wyrok w stosunku do tego pozwanego przez oddalenie apelacji powoda od wyroku Sądu pierwszej instancji.

Dla istnienia odpowiedzialności Komornika za szkodę powoda rozstrzygające znaczenie ma ocena, czy miał on, jako organ egzekucyjny, należyłą podstawę do uznania, że powodowa Agencja jest następcą prawnym dotychczasowego dłużnika – Przedsiębiorstwa Realizacji Inwestycji w likwidacji (art. 788 k.p.c.). Nie sposób podzielić zastrzeżeń co do zdolności sądowej wierzyciela w postępowaniu egzekucyjnym, skoro na rzecz tego wierzyciela zasądzona została w postępowaniu sądowym należność, a następnie sąd wydał tytuł wykonawczy, stanowiący podstawę egzekucji. Należy przyjąć, że w tej mierze komornik, jako organ podległy sądowi, miał prawo działać w zaufaniu do poprawności procesowej postępowania sądowego. Niezależnie od tego, dodanie do nazwy prywatnego przedsiębiorstwa nazwiska jego właściciela wskazywało w sposób dostatecznie czytelny, że wierzycielem w sprawie jest Leszek S., a nie jego przedsiębiorstwo. Z kolei zarzut, że komornik prowadził czynności egzekucyjne bez formalnego podjęcia zawieszzonego postępowania jest wprawdzie trafny, ale to uchybienie ma charakter porządkowy, a nie merytoryczny, w związku z czym nie może być podstawą odpowiedzialności materialnej komornika.

Wracając do zarzutu naruszenia art. 788 § 1 k.p.c., należy przypomnieć, że w orzecznictwie wyjaśnione zostało, iż zmiana w osobie dłużnika zaistniała w toku postępowania egzekucyjnego nie wymaga uwidocznienia w klauzuli wykonalności, ponieważ wystarcza wykazanie odpowiednim dokumentem przejścia obowiązków

wobec organu prowadzącego egzekucję (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 1975 r., II CZ 5/75, OSPiKA 1976, nr 2, poz. 37). W tej sytuacji podstawowym problemem przesądzającym odpowiedzialność pozwanego Komornika, a z nim także Skarbu Państwa, jest rozstrzygnięcie, czy za taki dokument można uznać prawomocny wyrok, w którego *rubrum* zawarte jest stwierdzenie, że następcą prawnym dotychczasowego dłużnika jest inny podmiot prawa.

Rozstrzygając tę kwestię trzeba wyjść od tego, że prawidłowe oznaczenie stron procesu należy do powoda. Stosownie do treści art. 126 § 1 pkt 1 k.p.c., polega ono na podaniu imienia i nazwiska lub nazwy strony. Takiego oznaczenia sąd nie ma prawa kontrolować, chyba że w grę wchodzi oczywista pomyłka, podlegają natomiast kontroli sądu ewentualnie inne wprowadzane przez powoda dookreślenia stron. Jeżeli zatem strona powodowa oznaczyła się, stosując formułę „Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. w L. następca prawny Przedsiębiorstwa Realizacji Inwestycji – w likwidacji”, to obowiązkiem Sądu, który przejął i stosował taki sposób oznaczenia strony powodowej, było stwierdzenie, czy to następstwo po pierwotnym dłużniku rzeczywiście istnieje. Jeżeli zaś były w tym względzie jakiegokolwiek wątpliwości, formułę o następstwie prawnym, jako wykraczającą poza procesowy wymóg prawidłowego oznaczenia strony, należało pominąć. Utrzymując w *rubrum* wyroku oznaczenie powoda wraz z określeniem, że jest on następcą prawnym dotychczasowego dłużnika w sprawie egzekucyjnej, prowadzonej przez pozwanego Komornika, Sąd w nadesłanym temu Komornikowi dokumencie w postaci odpisu tego wyroku, tym samym potwierdził istnienie takiego następstwa, to zaś upoważniało pozwanego do skierowania egzekucji na podstawie art. 788 § 1 k.p.c. do określonego w ten sposób następcy prawnego dłużnika. Za takim rozwiązaniem przemawia konieczność respektowania przez komornika wspomnianej już zasady zaufania do poprawności procesowej działania sądu, której komornik, jako organ podległy sądowi, nie powinien kwestionować, chyba że upoważniałaby go do tego treść innych dokumentów. Taka sytuacja jednakże w niniejszej sprawie nie występuje.

W rezultacie przyjąć należy, że nadesłany przez Sąd wyrok był wystarczającym dokumentem poświadczającym przejście egzekwowanych zobowiązań na stronę powodową, przeciwko której pozwany Komornik mógł na podstawie art. 788 § 1 k.p.c. skierować egzekucję. W tym stanie rzeczy przypisanie

Komornikowi winy w rozumieniu art. 769 § 1 k.p.c., będącej podstawą jego odpowiedzialności odszkodowawczej, jest nietrafne. Skutkuje to zmianą zaskarżonego wyroku przez oddalenie roszczenia odszkodowawczego.

Z podanych wyżej przyczyn orzeczono, jak w sentencji (art. 393⁻¹⁵ k.p.c.).